

Sarayburnu Kitaplığı / 4

**OSMANLI'DAN
TARİHE NOT DÜŞEN
KARELER**

Soner DEMİRSOY

Genel Yayın Yönetmeni
Ömer Faruk YILMAZ

Editörler
Osman DOĞAN - Kemal ERKAN

Sanat Yönetmeni
Sedat YAZILITAŞ

Grafik-Tasarım
Abdullah KUBİLAY

Kapak Tasarım
Sedat YAZILITAŞ

Baskı ve Cilt
Fazilet Neşriyat ve Tic. A.Ş.
Bağlar Mah. Mimar Sinan Cad. No: 54 Güneşli / Bağcılar - İSTANBUL
Tel.: 0212 657 88 00 • Faks: 0212 657 95 88
Sertifika No: 16384

1. Baskı: 2013 (Bin Adet)
 2. Baskı: 2015 (3 Bin Adet)
- ISBN: 978-605-5331-78-8

İnciliçavuş Sk. No:27/1 Sultanahmet/ İstanbul
Tel/Faks: 0212 512 41 01

www.sarayburnu.com.tr

T.C. Kültür Bakanlığı Yayıncılık
Sertifika No: 15732

© Bu eserin bütün yayın hakları Çamlıca Basım Yayın ve Ticaret Anonim Şirketi'ne aittir. İzinsiz yayınlanamaz.
Kaynak gösterilerek iktibas edilebilir.

**OSMANLI'DAN
TARİHE NOT DÜŞEN
KARELER**

Soner Demirsoy

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	7	Bir Zamanlar Boğaziçi.....	42
Kitaplara Giydirilen Kaftanlar; Ciltler.....	8	Büyük Sahra Çölü'nde Bir Osmanlı Subayı.....	44
Lahana Kadar Baş, On Paraya Tıraş!	10	Çocuklar Âmin Alaylarıyla Okula Başlardı.....	46
Osmanlı'da Esnaf Olmak.....	12	Yıldız Sarayı Kütüphanesi Yağmadan	
Zabitanın Vazifesini Eskiden Muhtesip Yapardı.....	14	Kıl Payı Kurtulmuştu	48
Renkli Ses ve Görünümleriyle Seyyar Satıcılar	16	Dünyanın İkinci Metrosu İstanbul'da Yapılmıştı	50
İstanbul'da Ulaşım	18	Tünel Çalışmıyorsa Tabana Kuvvet.....	52
Kayıkcı Olmanın da Bir Kaidesi Vardır!	20	Düzenli İdman Kişiyeye Zindelik Kazandırır	54
İstanbul'un Mesire Yeri; Kâğıthane Köyü.....	22	Peygamberimizin İkinci Sancaktarı;	
Bebek'te Vardacılar Balık Sürülerini Gözlerken	24	Abdurrahman Gazi (r.a.)... ..	56
Boğaziçi'nin Balıkçıları	26	Osmanlı Devleti'nde Müzecilik	58
Osmanlı'yı Avrupa'ya Bağlayan İstasyon; Sirkeci	28	Bize Lazım Gelen Hekimi Kendimiz Yetiştirmeliyiz	60
İlk Milli Kütüphanemiz	30	Padişah da Bir Babadır!.....	62
Hicaz Demiryolu Benim Eski Rüyamdır	32	Halk İçinde Muteber Bir Nesne Yok Devlet Gibi.....	64
Padişahın Halkın Arasına Çıktığı Gün;		Sağır - Dilsiz Mektebi	66
Cuma Selamlığı.....	34	İstanbul'da Yazlıklara Göç	68
Çöl Gemisi; Deve	36	Osmanlı'da Modern Tarım Teknikleri	70
Hac Zamanında Mübarek Beldelere		İtfaiye Teşkilatının Temeli Lale Devri'nde Atılmıştı.....	72
Surre Alayı Gönderilirdi.....	38	Koca İstanbul'a Bir Kıvılcım Yetiyordu.....	74
Osmanlı'da Kurban Bayramları	40	Köprü Parası Kaldırılıyor	76

Unkapanı Köprüleri	78	Osmanlı'nın Tek 6 Minareli Camisi, Sultanahmet.....	116
Hamidiye Süvari Alayları	80	Sultan Üçüncü Ahmed Han'ın Muhteşem Çeşmesi	118
Yol Yapımının da Bir Nizamı Vardır	82	Tersâne-i Âmire	120
Yollar Bir Memleketin Mamurluğunu Gösterir	84	İnsanoğlunun Sadık Hizmetçileri Atlar	122
Osmanlı'nın Savaşta Maharetinin Sırrı	86	Çok Yaşlı Türkler Bile Ata Biner	124
Osmanlı'da Mahkûm Olmak	88	Eski Türk Devletlerinde	
Osmanlı'da Şehircilik	90	Yolcu da Tüccar da Yolda Kalmazdı	126
Osmanlı Başbakanının Kapısı; Bâb-ı Âli	92	Osmanlı Telgraf Başında	128
Merkezi Gücün Temsilcisi Olarak		Basit Su Kaldırma Sistemleri.....	130
Hükümet Konakları	94	Tarihte Kalmış Bir Teknoloji; Su Dolapları.....	132
Yanya Saat Kulesi 110 Yaşında	96	Evliya Çelebi, Seyahatnamesinde	
İstanbul Su Denince Terkos Anlardı	98	Âsi Nehri'ni de Anlatmıştı	134
İstanbul'un Kapıları	100	Bahriye Mektebi Talebelerine	
Osmanlı'da Güvenlik ve Asayiş.....	102	Sultan'ın Bir İhsanı; Kâğıthane Pikniği	136
Ölümlerle Hayatın Temsilcileri; Mezarlıklar	104	Herkes Bahriye Mektebi'ne Kayıt Yapıramazdı	138
Kudüs'e Vedâ Ederken	106	Osmanlı Gümrük Binaları	140
Yeryüzünün İlk Mescidi Kâbe'dir	108	Yafa Kapısı Yel Değirmeni	142
Osmanlı'nın Kanatlı Süvâri; Akıncılar ve Deliler	110	Kudüs Dünyaya Bağlanıyor.....	144
Selâtin Camileri.....	112	Boğaziçi'nin Vapurları	146
Muhteşem Süleyman'ın Muhteşem Mabedi;		Bibliyografya	149
Süleymaniye Camii	114		

ÖNSÖZ

Şehirler canlı organizmalar gibidir. Bu yüzden çehreleri içerisinde sakin olan insanların kültürel birikimleriyle bağlantılı olarak hareket etmektedir. Aradan geçen zaman zarfında meydana gelen değişiklikleri en güzel gösterebilen yegâne belgeler ise fotoğraflardır. “Osmanlı Devleti’nde dikkate şayan ne varsa hepsinin fotoğrafı çekilmelidir.” düşüncesinden hareketle işe koyulan yerli ve yabancı fotoğrafçılar sokakta çalışan esnafı, ağaç dibinde tıraş yapan berberi, Sirkeci’de sandalla Üsküdar’a yolcu taşıyan kayıkları, Yüksek Kaldırım’da ellerini güneşe karşı gölgelik yapıp objektife poz veren Osmanlı insanını, her yıl mübarek beldelere gönderilen Surre Alayı’nı, Haliç’te süzülen Şirket-i Hayriye vapurlarını, eski Boğaziçi’ni, Göksu ve Kâğıthane deresini, sair mesire yerlerini, Beyazıt Meydanı’nda kurban bayramı öncesi kurulan pazarları, jimnastik yaparken Deniz Harp Okulu talebelerini, tatbikat sırasındaki Sivas Hamidiye Süvari Alayı’nı, Konya’daki yol yapım çalışmalarını, Yanya’da açılışı yapılan Saat Kulesi’ni, mübarek beldelerimizi, günümüzde tarihe karışan su dolaplarını, mezarlıklarımızı ve Osmanlı hayatını anlatan daha pek çok ânu fotoğraflamışlardır.

Biz de aradan geçen süre zarfında Osmanlı coğrafyasında meydana gelen değişimleri gösterebilmek için değişik şehirlerde çekilmiş fotoğraflardan özellikle sosyal tarihe dair

olan yetmiş kareyi sizin için bu kitapta topladık. Aynı gök kubbenin altında yaşadığımız coğrafyada bizden önceki insanlar ne yer, ne içer, nasıl giyinir ve hayatını nasıl devam ettirirlerdi. Mimarî bakımdan Osmanlı coğrafyası nasıldı? Mesela Osmanlı’da berber esnafı nasıl çalışıyordu? Koca İstanbul balık ihtiyacını nasıl karşılıyordu? Herkes her mesleği yapabiliyor muydu? Evinden ilk defa ayrılan bir çocuk nasıl okula başlıyordu? Yüz yıl önce de sağır dilsiz mektebi var mıydı? Şehirlerin su ihtiyacı nasıl karşılanıyordu? Osmanlı Devleti’nin merkezine yüzlerce km. uzaklıktaki Erzurum şehrindeki pazarları ve gümrük kapılarını nasıl denetleyebiliyordu? Osmanlı’da ulaşım nasıldı? Ticaret nasıl yapılıyordu? Bunlar ve daha fazla sorunun cevabını görüntüleriyle birlikte araştırdık ve bu eserde bir araya getirerek tarihe bir not da biz düştük.

Kitapta her biri en az yüzyıl önce çekilmiş, ekserisi Yıldız Fotoğraf Albümlerine ait, yetmiş adet orijinal fotoğraf kullandık. Her bir fotoğrafa dair tarihî malumatı karşı sayfada verdik. Son olarak da fotoğrafı okumak suretiyle karedeki detayları ortaya çıkarmaya çalıştık. Fotoğrafın altına ismini ve belli ise çekim yılını yazdık. Sağ alt köşesinde de fotoğraf sanatçısını ve kullandığımız kaynağı belirttik.

KİTAPLARA GİYDİRİLEN KAFTANLAR; CİTLER

Bir mecmua veya kitabı yaprakları dağılmadan ve sırası bozulmadan bir arada tutabilmek için yapılan koruyucu kapağa cilt denilmektedir. İslam cilt sanatına ait bilinen en eski örnekler Mısır ve Tunus'ta bulunmuş olup muhtemelen Tolunoğulları'na aittir (868-905).

İslam dünyasında yapılan ciltler arasında büyük benzerlikler görülmele birlikte Fatih Sultan Mehmed Han devrinde Osmanlı Devleti bu sahada da yeni bir yol çizmiştir. Padişahın şahsi kütüphanesi için yazdırıldığı kitaplar hattıyla, tezhibiyle, cildiyle ve kâğıdıyla kitap sanatında o devre damgasını vuran yeni bir çağır açmıştır. On altıncı asır her sahada olduğu gibi cilt sanatında da Osmanlı Devleti'nin en muhteşem çağı olmuştur.

Osmanlı padişahları kitaba hürmet etmiş, yeni eserlerin yazılması için ilim adamlarını teşvik etmişlerdi. Sarayda hat, tezhip, minyatür ve cilt atölyeleri kurulmuş, bu atölyelerde ismi eserleriyle birlikte günümüzde de yaşayan sanatçılar çalışmıştı.

Osmanlı Devleti'nde ilk mücellit loncası Sultan İkinci Bâyezid Han devrinde kurulmuştu. Böylece diğer sanat kolları gibi bir zümre teşkil eden saray mücellitleri önce usta ve şakird olarak ikiye ayrıldılar. Ustalar da kendi maharet ve kıdemlerine göre sermücellid, serbölük, seroda, kethüda, serkethüda gibi rütbelere alıyorlardı. Saray atölyelerinde çalışanlardan başka bir de serbest çalışan mücellitler bulunuyordu. Bunlar meslek yakınlığı söz konusu olduğundan kâğıt, kitap, hat, tezhip piyasasına yakın olan Beyazıt'taki Kâğıtçılar Çarşısı'nda toplanmışlardı. On dokuzuncu asrın sonlarında çıkan büyük yangında bu dükkânların tamamı kül oldu.

Osmanlı Devleti'nin son devrine geldiğimizde ise her iş kolunda olduğu gibi ciltçilikte de makineleşme söz konusu

oldu. Özellikle dini muhtevalı kitaplar eski usulde ciltlenirken mekteplerde okutulan kitaplar baskı usulüyle çoğaltılmaya başlandı. Bu makinelerde forma halinde basılan kitapların kapakları mücellithanelerde takılıyordu.

Fotoğrafta sol tarafta iki talebe giyotin makasıyla dikişi yapılan kitapların kenarlarını düzeltiyor. Ortada sakallı, başında sarığı ve üstünde cübbesi bulunan hoca hemen yanındaki tezgâhta formaları diken talebeleri kontrol ediyor. Tezgâhta formalar tek tek ibrişim veya sicim ipliyle dikiliyor. Bal münden geçirilerek kayganlaştırılan bu iplerin hususiyeti ince fakat gayet sağlam olmaları. Dikiş yapan talebelerin arkasındaki kişi mektebin muallimlerinden olmalı. Ortadaki masanın sağında bulunan talebe, kapağı takılmadan önce işkence aletine sıkıştırdığı kitabın sırtını tutkallayıp formaların dağılması için tülbent koyuyor. Onun gerisinde duvar dibindeki talebe ise ıstampanın başında bulunuyor. Bu alet büyük işlerde, soğuk baskılarda, muhtelif süs veya yıldız basmada kullanılıyor. Önde ortadaki talebe de elindeki çekikle kitabın kamburasını düzeltiyor. Onun önünde de mücellithanede yapılan kitaplardan çeşitli ebatlarda numuneler görülüyor. Ön planda sol elinde bir kitap bulunan kişi de yine okulun vazifelilerinden olmalı. Umumi olarak mücellithanede gayet basit makineler görülüyor. O devirdeki kıyafetlere göz atacak olursak talebeler ceket, pantolon ve festen meydana gelen okul kıyafetlerini giymişler. Muallimler pantolon, fes giymekle birlikte ceketlerinin altında beyaz gömlekleri ve boyunlarında kravatları ile görülüyor. Arkadaki pencerenin üstüne Türk bayrağı asılmış ve sağda ortadaki kapının üstünde "Dârü'l-muallimin Mücellithanesi" yazısı okunuyor. Kapının iki tarafında pencereler görülüyor. Bunun sebebi kapının açıldığı koridorun aydınlanmasını sağlamak için olmalı.